

Om selve Krigen mellem Danmark og Hansestæderne findes hist og her interessante Oplysninger. Særlig skulle vi nævne de to vidtløftige Indberetninger fra et revalsk Sendebud af 31 Marts og 16 April 1427 (Nr. 590 og 598) om Bergens Erobring, Rostockernes Brandskat paa Bornholm, Lübeckernes paatænkte Angreb paa Sundet, hvor alle dérliggende Slotte skulde nedbrydes, medens samtidig alle Skibe i Øresund og Store Belt skulde brændes, „for at ikke det ene Land skulde komme det andet til Hjælp“.

W. Møllerup.

Richard Petersen: Henrik Steffens. Et Livsbillede.
Kjøbenhavn 1881. 405 SS.

Den Slægt, som har kjendt Henrik Steffens fra personlig Omgang, bliver Aar for Aar mere faatallig; for de Yngre er vel Navnet ikke fremmed, men hans Billede staaer dog langt fra med saa tydelige Træk som denne Stormand fortjener det. Det vides vel i al Almindelighed, at han ved sin Optræden baade i Danmark og i Tyskland vakte stor Bevægelse; at han som tilhørende den romantiske Skole saavel i Æsthetiken som i Filosofien ved sine Forelæsninger fandt varme Beundrere. Men Steffens har jo ikke dannet Skole, og hans Skrifter finde nuomstunder kun meget faa Læsere. Det er derfor et fortjenstligt Arbejde, Sognepræst Petersen har paataget sig, at minde Slægten om den Gjæld, den staaer i til Steffens, og at paavise, at Steffens' Navn er altfor godt og altfor betydeligt til at det tør glemmes næppe en Menneskealder efter, at han er gaaet heden.

Mærkeligt nok har Steffens maattet vente saa længe paa en Biograf. Strax efter hans Død udgav Professor Dr. H. Gelzer i Berlin et smukt lille Mindeskrift over ham; v. Schubert talte ogsaa hans Pris i et „Æresminde“. Herhjemme fremdrog H. C. Ørsted¹⁾ i en Tale i Videnskabernes Selskab

¹⁾ Saml. og efterl. Skrifter VIII, S. 101—114.

hans Fortjenester, og Fr. Hammerich leverede i Tidsskriftet „For Litteratur og Kritik“ (III, S. 144—178) en Afhandling om „Henrik Steffens i Forhold til den nordiske Udvikling“; men ellers er man med Undtagelse af J. Nørregaards Opsats „Steffens i Tyskland“ i „Nordisk Maanedsskrift“ 1875 udelukkende henvist til almindelige litterairhistoriske Haandbøger for at finde Bedømmelse af hans Betydning for Samtid og Efterslægt. Dette nye Arbejde kan saaledes virkelig siges at udfylde et Savn.

Grundlag for en Levnedsbetegnelse af Steffens maa nødvendigvis hans egne Meddelelser i „Was ich erlebte“ blive. Denne Autobiografi arbejdede han paa i sine sidste Aar fra Slutningen af Trediverne til faa Maaneder før sin Død (13 Februar 1845), og det lykkedes ham at føre Fortællingen frem til 1840, da han efter sit sidste Besøg i Danmark var vendt tilbage til Berlin. Efter at da Støvets Aar ere naaede, kan han ved at afslutte de ti Bind og ved at se tilbage paa den svundne Tid udtale: „Saaledes er jeg beredt til at forlade Livet, ligesom jeg tidligere forlod mit Fædreland. Den om mig herskende Forvirring forstyrrer mig ikke, og mit ungdommelige Haab ligger for mig; det er ikke et abstrakt, fra mig adskilt; det er i fuldeste Forstand mit.“ Ingen kan nægte, at Steffens i disse Meddelelser har leveret et interessant Arbejde; det var jo en stormfuld Omvæltningernes Tid, han gennemlevede; og han selv tog aktiv Del i Begivenhedernes Gang ofte fra deres Midtpunkt og i en fremragende Stilling. Naar det nu er uimodsigeligt, at Steffens besad glimrende Aandsgaver, rig Fantasi og en fortrinlig Modtagelsesevne — hvad Under da, at hans Fortælling bliver fængslende og læses med Opmærksomhed. Men rigtignok har han skadet sit Værk paa adskillige Steder, navnlig i de senere Bind ved en overflødig Brede og altfor udtværede Digressioner; det har da givet f. Ex. Scherr¹⁾ Anledning til at omtale ham som „fürchterlich redseliger Memoirenschreiber“. Men hvor forskjelligt Værd Autobiografien end bliver tillagt — enhver Autobiografi

¹⁾ Allg. Gesch. d. Litt. II. S. 270.

maa indeholde Wahrheit und Dichtung, har han selv etsteds ytret —, vil dog de Flestes Dom samstemme i at kalde den et fortjenstligt Arbejde. At Hukommelsen ikke skulde have svigtet ham gjentagne Gange — Pastor Petersen oplyser flere notoriske Fejl, saaledes S. 108, Anm. 1 og S. 160, Anm. 3; Mynster i sine „Meddelelser“ ligeledes flere — baade paa Grund af den store Afstand i Tid og paa Grund af det ualmindelig bevægede Liv, han førte, er ikke at undres over; men hverken er det velvilligt eller retfærdigt, naar Øhlenschläger¹⁾ skriver til Beskov 1843: „Steffens fortæller i sit Levnedsløb den ene Usandhed efter den anden, af Mangel paa Hukommelse og vel ogsaa fordi Omstændighederne skulde passe til hvad han vil“²⁾. — Foruden „Was ich erlebte“ foreligger der fra Steffens' egen Haand en udførlig Skildring af hans Drengaar fra hans 12te til hans 14de Aar (Opholdet i Roskilde, hans Skolegang og Moderens Indflydelse) i hans Skrift „Wie ich wieder Lutheraner wurde“ S. 22—84; tillige indeholde hans „Noveller“ betydelige Bidrag til hans egen Levnedsskildring; hvad han ogsaa bekjender i et Brev til Mynster³⁾, at det er sit eget Liv, han fremstiller, „kun befriet fra Virkelighedens Slakker“. Det samme gjælder ligeledes adskillige af hans øvrige Skrifter. Fem Aar tidligere skriver han til Mynster⁴⁾, idet han sender ham et Exemplar af „om den falske Theologi og den sande Tro“: den vil dog maaske interessere Dig, da den i Forbindelse med Bogen om „den nærværende Tid“, „Karikaturerne“ og Anthropologien indeholder min indre Historie. Naar hertil endnu føjes adskillige offentliggjorte Breve i de almindelig bekjendte Samlinger⁵⁾, vil det

¹⁾ Mindeblade om Øhlenschläger S. 427.

²⁾ En haard Dom om Autobiografien fældes ogsaa i „Fædrelandet“ 1864 Nr. 228 i en Feuilletonartikel om Turnvater Jahn.

³⁾ 21 Decbr. 1828. Brev til J. P. Mynster S. 144.

⁴⁾ Smstds. S. 87.

⁵⁾ Senest er fremdraget „et Rejsebrev til Thomas Bugge“, dateret Jena 15 April 1799, i Danske Samlinger 2 Række I S. 125—128; og Ansøgning til Finantsdirectionen, dateret Krempelsdorf ved Lübeck 5 Marts 1808 i Personalhist. Tidsskr. 2 Bind S. 136—138.

skjønnest, at Steffens selv leverer sin Biograf betydeligt Materiale.

Men nærværende Forfatter har til sit Arbejde ingenlunde ladet sig nøje dermed. Han besidder fortroligt Kjendskab til den omfattende, herhenhørende Memoirelitteratur baade i Tyskland og i de nordiske Lande, hvorom allerede hans tidligere Afhandling „Ludvig Tieck, en Romantikers Liv“ i Nord. Maanedsskrift 1881 aflagde fordelagtigt Vidnesbyrd, og har ved flittig Benyttelse og Sammenarbejdelse af disse Kilder leveret en ypperlig Skildring af Steffens og hans Omgivelser. Man faaer ikke alene et tilstrækkeligt klart tegnet Billede af Steffens selv, men Bogen giver tillige et levende Tidsbillede og vil, ganske særlig for de Yngre, være en fortrinlig Vejledning til Kundskab om Kulturstrømningerne i Aarhundredets første Decennier, og den afgiver en nydelsesrig Læsning fra Begyndelse til Ende.

Det var som alt nævnet et ualmindelig bevæget Liv, Steffens førte. Hans egentlige Fag var Naturvidenskaben, og da særlig Mineralogien; men skjønt han var dygtig i sit Fag, er det dog ikke som Mineralog, hans Navn hører Historien til. Det er af Kyndige blevet sagt, at han som Naturforsker anvendte for lidt Erfaringsvidenskaben og kom for stærkt ind paa de filosofiske Betragtninger. Og selv om han paa sine Uddannelsesrejser ikke forsømte sit egentlige Fagstudium — engang skriver han fra Freiberg til W. Schlegel: Regeringen fordømte mig til Fæstningsarbejde paa den herværende Bjergværksgalej —, gjærede dog bestandig Spekulationens Aand i ham. Studiet først af Jacobi, derefter af Spinoza og saa af hans Samtidige Fichte og Schelling fik overordentlig Betydning for hele hans Liv. Under hans Ophold i Jena i Slutningen af Halvfemserne var den romantiske Skole i sin første Fremblomstring, og snart følte han, „at det aandelige Livsrøre, allermest som det udgik fra Schelling, var hans egentlige Hovedmaal; Naturforskningen, hvor kjær den end var ham, maatte staae i Skygge derfor“ (S. 87). Saa kommer hans Ophold i Kjøbenhavn 1802—1804, kort Tid efter den nationale Følelses stærke Vækkelse ved Slaget paa Rheden. Med Opmærksomhed

følger man stedse paany Skildringen af Romantikerens, „den tyske Doktors“ mægtige Indflydelse paa enhver, der har aandelig Interesse herhjemme, og den enestaaende Begejstring, Forelæsningerne paa Ehlers' Kollegium vækker¹⁾. Men det var kun et Meteor, der var tilsyne en liden Tid. I de øverste Regeringskredse havde han heftige Modstandere, der frygtede hans Indflydelse paa Ungdommen; Normanden Niels Treschow blev kaldet herved som filosofisk Docent, hvorved Vejen spærredes for Steffens til Ansættelse i sit Fædreland. Han tog derfor med Glæde mod Udnævnelsen som Professor i Halle i „Filosofi, Mineralogi, Fysiologi og Naturhistorie“. En besynderlig Trængsel af Lærefag for en og samme Mand! Til hans Ophold her knytter sig Samlivet med Øhlenschläger; men det Venskab, der i Kjøbenhavn var begyndt saa hedt, havde i Halle nær faaet sit Banesaar. I sine Breve til H. C. Ørsted omtaler Øhlenschläger Steffens med den største Bitterhed. Forf. kommer nærmere ind paa dette Forhold og søger Nøglen til Forstaaelsen i Henrik Hertz's Rejseerindring, hvor han fortæller, at Steffens mange Aar efter i en Samtale ytrede: „Øhl. havde sat sig i Hovedet, at han og jeg var de to største Danske; men nu skulde det afgjøres, hvo af os to var den største, og det faldt ikke saa let“ (S. 178). Saa komme Napoleons Krigene og Steffens' stærke Berøring deraf. Universitetet i Halle ophævedes af den franske Kejser. Steffens søgte Ansættelse i sit Fædreland, men forgjæves; tunge Trængselsaar følge efter; kommer han end tilbage til Halle, Biografen kan dog kun give Aarene 1808—1811 Overskriften „Under Aaget“. Tydsklands forfærdelige Ydmygelse smerter ham, og han stiller sig snart blandt de ivrigste Kæmpere i Fædrelandsvennernes Række og som virksom Deltager i de hemmelige politiske Foreninger. I Aaret 1811 forflyttedes Steffens til det nyoprettede Universitet i Breslau, og med Glæde tiltræder han denne nye og bedre Stilling. Politiken spiller fremdeles stor Rolle hos ham, Frihedskrigen bryder ud, og den filosofiske Professor faaer med Rette Hædersnavnet „den første

¹⁾ Jfr. Werlauffs Skildring i Hist. Tidsskrift 4 R. IV. 292 f.

Frivillige fra 1813". Ved sit flammende Ord tændte han Ungdommens Begejstring for Fædrelandets Befrielse; man strømmer efter hans Opraab til Fanerne i tusindvis; selv vil han med egen Person tage Del i den forestaaende Kamp. Ved Begivenhedernes ustandselige Fart forvandles den 40aarige Universitetslærer til Sekondlieutenant ved Gardejægerne og begynder paa at indexercere Soldater; men i det praktiske Soldaterliv gjør han ynkelig Figur. Han bryder dog op med Hæren under Blücher og Scharnhorst; men den uheldige Professor-Lieutenant bærer sig kejtet ad i Tjenesten og stilles til Disposition, kommer i Ilden, men overalt er han uheldig i den aktive Tjeneste. Under Leipziger Slaget blev han af Gneisenau sendt i Ærinde til den svenske Kronprins, Bernadotte, for at opfordre ham til hurtigst mulig at rykke til Undsætning; efter at have udført sit Hverv vil han agitere blandt de svenske Tropper, men forgjæves søgte han at vække deres Begejstring for Krigen. Efter Kampen den 17de Oktober red Steffens i den sene Aften hen over Valpladsen, der laa bedækket af tætte Dynger Lig. Hovedslaget den 18de Oktober overværede Steffens i Blüchers Stab, og efter Middag fik han Befaling af Blücher til at overbringe det russiske Korps under Langeron Ordre til at storme Landsbyen Schönfeld. Ordren blev givet og adlydt; ved Generalens Side red Steffens ind i Kampens vilde Tummel, og efter lykkelig fuldbragt Hverv red han tilbage til Blücher. Sluttende sig til et stort russisk Rytterkorps deltog St. nu i Franskmændenes Forfølgelse, kommer til Marburg, bliver vist jublende Hyldest i Professorernes Klub, flakker yderligere omkring, tilbringer Slutningen af 1813 i Ro i Düsseldorf, hvor han efter sit eget Udtryk dengang „regerede“ med sin gode Bekjendt fra tidligere Dage, Justus Grüner. I Januar 1814 maa han atter møde ved Hæren, drager med ind i Frankrig og er med ved Paris' Capitulation. Han bliver efter eget Ønske ansat ved det preussiske Kommandantskab i Paris og er i høj Grad optaget af Livet i Verdensstaden. Saasnart Napoleon havde frasagt sig Tronen, og Krigen var endt, ansøgte og fik han Afsked af Krigstjenesten og ilede tilbage til sin Professorgjerning i Breslau. Aarene 1814—1823

berede ham nye Kampe, men paa anden Vis. Nu er det ikke de udvortes Fjender, men Fjenden er i hans egen Lejr. Det er de politiske Kampe i det befriede Tyskland, der optage ham i disse Aar; ikke med Sværd i Haand, men med Pen og med Mund bekæmper han Demagogerne. I denne Periode falde hans dygtige og interessante Værker „den nærværende Tid, og hvorledes den er bleven det“, ligesom og hans „Caricaturen des Heiligsten“. Falder end Foredraget oftere ud i det Brede, og kan Tankegangen end ikke frikjendes for gennemgaaende at være besynderlig springende, saa er der dog i disse Skrifter nedlagt rige Guldorn og frugtbare Overvejelser, der den Dag i Dag fortjene at paaagtes. Af begge Værker giver Biografen kyndige Résuméer. I Lejlighedsskriftet fra 1818 „das Turnziel“ talte Steffens Alvorsord imod den Maade, som Turnvæsenet dreves paa; men maatte da ogsaa sande ved at paadrage sig meget Fjendskab, endog af adskillige, der tidligere havde staaet ham nær, at han — for at bruge Schellings Udtryk — havde stukket Haanden i en Vesperede. Men var Steffens overbevist om sin Opfattelses Rigtighed, var han en altfor helstøbt Personlighed og altfor ridderlig Karakter til at han saa skulde tie eller handle imod det, som han havde erkjendt for det Rette. Efter al den Trængsel, som han ved Politiken og ogsaa paa anden Maade var kommen ind i, var en Rejse i 1824 til Danmark, Norge og Sverige ham en sand Lise; han havde ikke været hjemme siden 1807. I Danmark var han 4—5 Uger og blev Gjenstand for megen offentlig Hyldest. Efter hans Tilbagekomst til Breslau begynder hans kirkelige Kampe, og Skildringen af Aarene 1823—1832 bærer derfor Overskriften „Steffens som Lutheraner“. I dette Forhold er St. bleven yderst forskjellig bedømt; men idet han gjør fælles Sag med Gammellutheranerne og stiller sig afgjort paa Præsten Scheibels Side, kommer han — hvor oprigtig St. end i enhver Henseende kan have ment det; og derom tør man ikke nære Tvivl, at han kun handlede i Oprigtighed — ind i Forbindelser, som aldeles ikke passe til hans Individualitet. Mellem Scheibel og Mænd af slig snæver Tænkemaade og saa Steffens

var et Svælg befæstet, som snart maatte komme for Dagen. Scheibel hentede sine Vaaben fra det 16de og 17de Aarhundredes Orthodoxis Rustkamre; mon Steffens i Længden kunde deltage i saadan Kampmaade? Inderlig ønskede han at komme ud af disse pinlige Forhold; en Ansættelse i Danmark, f. Ex. ved Sorø Akademi, vilde have tiltalt ham meget; men hans Henvendelse herom til de gamle Venner i Hjemmet frugtede Intet. Da aabnede der sig uventet ved den preussiske Kronprinds' Mellemkomst Plads for ham ved Berlins Universitet, hvor han saa virkede fra 1832 til sin Død 1845. Forf.s Skjøn over Steffens' Forhold til den gammellutherske Bevægelse sammenfattes i de Ord (S. 356): „Vi se i dette Afsnit af hans Liv den bedste Frugt af hele hans mangesidige Udvikling. Da han ved Guds Førelse fandt tilbage til sin Barndoms Tro, saa blev han i god Overensstemmelse med sig selv, naar han greb den med et fuldt Hjærte og uden ængstelig at se til Højre eller Venstre styrtede sig ind i Kampen for den, da den syntes truet. Et stort og varmt Hjærte bliver altid for mange en Gaade. At der har klæbet Skrøbeligheder ved Steffens' Færd i dette Forhold, er troligt nok; at forske efter dem bliver ikke vor Sag, men derimod at glæde os over, at En af „de Rige i Aanden“ sætter sig ned paa det lave Sæde for vor Herres Fødder, tager Korset op og vælger at dele Skjæbne med hans Smaa.“ Anmelderen kan ikke ganske dele denne Opfattelse og vil navnlig ikke samstemme med, i dette Forhold at se „den bedste Frugt“ af St.s Udvikling. — Kaldelsen til Berlin havde vistnok særlig for Øje, at Steffens skulde virke som Modvægt mod den overalt fremtrængende Hegelianisme; men hans Blomstringsaar vare forbi; vel rostes endnu hans „Ursprünglichkeit“, men dog klages der ikke ualmindelig over Dunkelheden og Uklarheden i hans Forelæsninger, som bredte sig over Religionsfilosofi, Anthropologi og Naturfilosofi. Da „det unge Tydskland“ begyndte at rejse Hovedet, voldtes ham ogsaa adskillige Bryderier fra den Side. Ikke saa meget ved sin Virksomhed paa Kathedret som ved sin vækkende Indflydelse i Samtale og personlig Omgang bevarede han sin Overlegenhed og fremragende Plads; og hans Hus var stadig et

gjæstfrit Samlingssted for Videnskabsmænd og Studerende. Et Glandspunkt i hans sidste Leveaar, „som en skjøn Aftenrøde efter en stormfuld Dag“, var hans Rejse til Danmark i 1840, da han ved en kongelig Haandskrivelse var bleven indbudt med sin Familie til Christian den Ottendes Kroningsfest som Kongens Gjæst. Hans Beskrivelse af denne Fest, som han med sin livfulde Fantasi ret kunde udmale, er jo oftere bleven aftrykt. Sine sidste Aar tilbragte han i Ro. Uden længere Sygeleje døde han den 13 Februar 1845, henved 72 Aar gammel. Vennen Schelling vidnede: „Han er død i sin Ungdom.“

Hvad var da Henrik Steffens' Storhed? Han hævdede ganske vist bestandig en smuk Plads blandt Videnskabens og Tænkningens Heroer i sin Samtid; men dog er det ikke særlig ved sine videnskabelige Værker paa Filosofiens og Naturforskningens Omraade, at han staaer som den store Mester; men det er hans Personlighed, hans vækkende Indflydelse over de Unge, hans uimodstaaelige Magt til at rive med ved Samtale og ved Foredrag, hvorved han har haft sin store Betydning. Derom stemme Manges Vidnesbyrd overens; og det er vægtige Røster, der lyde: H. C. Ørsted, Sibbern, Mynster, Grundtvig, Øhlenschläger o. m. fl. blandt vort Lands bedste Mænd ere vel ikke blinde for hans svage Sider og lægge heller ikke Dølgemaal paa disse, men fremhæve langt stærkere hans ubestridelige Aandsoverlegenhed og store Betydning for Aandslivets Væxt. Ofte citerede ere jo Mynsters Ord¹⁾: „Han var en Sædemand, som havde Frø af mange Slags og udstrøede dem rigelig trindt omkring; og skjønt han selv var mindre skikket til at pleje den fremvoxende Spire, saa havde dog mangt et Sædekorn fundet god Jord, hvor det skjød Rod og bar Frugt.“ Her kan tillige bringes i Erindring Grundtvigs Vidnesbyrd²⁾: „Hele min Udvikling er Frugt af hans Ord.“ Og naar nu hans Biograf skal sammenfatte i en Sum Betydningen af det Liv, han med saa stor Kjærlighed til sin Opgave har skildret, saa skeer det med Steffens' egne Ord: „har jeg ikke til for-

¹⁾ Mynsters Meddelelser S. 135.

²⁾ Mands Minde S. 269.

skjellige Tider bevæget de Unges Sind?" Derpaa er Svaret: jo, deri. og netop deri laa hans store Livsgjerning.

Ved velvillig Meddelelse fra Slægtninge i Danmark og Norge har Forf. seet sig i Stand til at oplyse Familiens Skjæbne efter Steffens' Død. Hans Enke, den bekjendte Komponist Reichardts Datter, Hanna Reichardt, og hans inderligt elskede Datter, Clara Steffens, forblev de første Aar efter hans Død i Berlin; men i 1848 tog Fru Steffens saa ivrigt Del i Politiken og, mærkelig nok, i stærk Modsætning til sin tidligere Optræden hyldende yderlig demokratiske Anskuelser, at det blev betydet hende af Regeringen, at man helst saae, hun fjernede sig. Hun flyttede da til Hamborg og levede der nogen Tid; men vendte senere tilbage til den preussiske Hovedstad, hvor hun døde 23 December 1855, 70 Aar gammel. Clara Steffens ofrede sig for fattige Børns Pleje, gjorde 1860 en Rejse til Slægtninge i Danmark og Norge, og flyttede derefter til Hernhuterkolonien Niesky i Schlesien. Paa et Besøg hos Onklen Karl v. Raumer i Erlangen i Sommeren 1865 døde hun af Brystbetændelse.

Til Biografiens Fortrin hører endnu, at den er ledsaget af et godt udført Portrait i Træsnit. Det sjælfulde Øje og skjælmske Smil om Munden ere meget heldig gjengivne.

A. Jantzen.
